

IMPLIKACIJE FENOMENA STARENJA ZATVORSKE I PROBACIJSKE POPULACIJE ZA SUSTAVE IZVRŠAVANJA KAZNENOPRAVNIH SANKCIJA

Snježana Maloić

Ministarstvo pravosuđa i uprave

Uprava za zatvorski sustav i probaciju

✉ E-mail: snjezana.maloic@mpu.hr

SAŽETAK

Prosječan ljudski životni vijek sve je duži i svjetsko stanovništvo sve je starije. Hrvatska je nacija među najstarijima u Europi, pri čemu demografske projekcije sugeriraju da će se starenje stanovništva nastaviti. Istodobno sa starenjem opće populacije na globalnoj se razini uočava i fenomen rasta broja osoba starije životne dobi prema kojima se izvršavaju kaznenopravne sankcije. Time se otvara pitanje implikacija tog fenomena za sustave izvršavanja tih sankcija, ali i učinkovitosti kojom ti sustavi odgovaraju na taj penološki fenomen. Glavni je cilj rada razmotriti i obrazložiti značaj fenomena starenja zatvorske i probacijske populacije za sustave izvršenja kaznenopravnih sankcija. U radu se stoga analiziraju obilježja i potrebe zatvorenika i osoba uključenih u probaciju starije životne dobi, sve izraženiji fenomen starenja zatvorske i probacijske populacije te implikacije tog fenomena za sustave izvršenja kaznenopravnih sankcija, a završno se nude i neke ključne preporuke za hrvatski sustav. Radom se ujedno želi potaknuti znanstveni i stručni interes za tu problematiku u Hrvatskoj.

Ključne riječi: zatvorenik, kazna zatvora, starija životna dob, probacija

UVOD

Prosječni ljudski životni vijek sve je dulji i svjetsko je stanovništvo sve starije. Procjena je svjetske zdravstvene organizacije da će se do 2050. godine u svijetu broj ljudi iznad 50 godina udvostručiti, tj. da će s jednog bilijuna 2020. godine porasti na dva bilijuna (World Health Organization, 2021, prema Cadet, 2021). Na tragu navedenoga, Svjetska je zdravstvena organizacija na 73. Svjetskoj zdravstvenoj skupštini 3. kolovoza 2020. godine usvojila Akcijski plan „Desetljeće zdravog starenja 2020. – 2030.“, da bi se upozorilo na potrebu za poduzimanje globalnih mjera za poboljšanje života starijih ljudi (World Health Organization-WHO, 2020). Akcijskim se planom poziva državne, nevladine i privatne sektore na suradnju i ulaganje dodatnih napora u smjeru poboljšanja života starijih osoba. Prava i dobrobit starijih osoba nastoje se zaštititi i cijelim nizom ranije donesenih međunarodnih dokumenata i standarda, uključujući i starije osobe kojima su izrečene kaznenopravne sankcije (opširnije u Murdoch i Jiříčka, 2016; Penal Reform International, 2021a; United Nations, 2009).

U Europi je udio osoba starih 80 i više godina u općoj populaciji porastao s 1,5% 1960. godine na gotovo 5% 2010. godine, dok se očekuje da će do 2060. godine iznositi i do 12% (Hlebec, Sraken i Majcen, 2019). Ubrzano je starenje stanovništva u mnogim europskim zemljama ponajprije posljedica sve duljega životnog vijeka i kontinuirana pada stope fertiliteta (Hlebec, Srakar i Majcen, 2019; Jedvaj, Štambuk i Rusac, 2014). I u Hrvatskoj se već više od dva desetljeća izvještava o kontinuiranu starenju stanovništva. Dok je udio osoba od 65 i više godina 1991. godine bio 13,1%, do 2011. godine porastao je na 17,7%, a do 2019. godine čak na 20,8% (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2020a). Hrvatska je nacija među najstarijima u Europi i među deset je zemalja u svijetu s najstarijim stanovništvom (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2020b; Jedvaj, Štambuk i Rusac, 2014). Demografske projekcije sugeriraju da će se starenje hrvatskog stanovništva nastaviti, to jest da će i u narednim desetljećima starenje i depopulacija biti glavno obilježje hrvatskog stanovništva (Jedvaj, Štambuk i Rusac, 2014).

Istodobno sa starenjem opće populacije na globalnoj se razini uočava i rast broja osoba starije životne dobi prema kojima se izvršavaju kaznenopravne sankcije. Glavni je cilj rada razmotriti i obrazložiti značaj fenomena starenja zatvorske i probacijske populacije za sustave izvršenja kaznenopravnih sankcija. Naime, opravdanim se čini postaviti dva pitanja:

1. Utječe li povećanje broja osoba starije životne dobi na funkcioniranje sustava izvršavanja kaznenopravnih sankcija?
2. Postoji li potreba dodatne prilagodbe tih sustava s obzirom na fenomen starenja zatvorske i probacijske populacije?

Stoga su specifični ciljevi rada:

- (1) analizirati i sažeto predočiti specifična obilježja i potrebe starijih osoba tijekom izvršavanja kaznenopravnih sankcija
- (2) deskriptirati fenomen starenja zatvorske i probacijske populacije
- (3) proučiti implikacije tog fenomena za sustave izvršenja kaznenopravnih sankcija
- (4) potaknuti kaznenopravne sustave i akademsku zajednicu za posvećivanje više pozornosti tom fenomenu.

Temeljem predočenih rezultata istraživanja i provedenih analiza, završno se nude i neke ključne preporuke za hrvatski sustav.

OBILJEŽJA I POTREBE ZATVORENIKA I OSOBA UKLJUČENIH U PROBACIJU STARIJE ŽIVOTNE DOBI

Pojam starenja i pitanje početka starije životne dobi i nadalje su predmet rasprava i različitih definicija. Ipak, u denotiranju postoji suglasje da se radi o neizbježnom procesu koji u određenoj kronološkoj dobi generalno donosi puno veću učestalost fizičkih i psihičkih zdravstvenih problema (Cadet, 2021; Roksandić Vidlička i Šikoronja, 2017). Ujedinjeni narodi kao početak starosti uzimaju navršениh 60 godina, Svjetska zdravstvena organizacija također (ovisno o regiji), dok je prema Eurostatu ta granica određena na 65 godina (Roksandić Vidlička i Šikoronja, 2017). U općoj se populaciji razvijenih zemalja kao donja granica obično uzima 65 godina, odnosno kronološka dob

predviđena za odlazak u mirovinu i mogućnost uporabe usluga namijenjenih starijim osobama (United Nations, 2009).

U inozemnoj literaturi možemo vidjeti da znanstvenici prilikom istraživanja populacije starijih zatvorenika kao donju granicu uzimaju dob u rasponu od 50 do 60 godina, no sve češće se kao donja granica uzima dob od 50 godina (Cadet, 2020; Du Toit i sur., 2019; Hayes, Burns, Turnbull i Shaw, 2013; Opitz-Welke i sur., 2019; Penal Reform International, 2021a; Stevens, Shaw, Bewert, Salt, Alexander i Gee, 2017; Wangmo i sur., 2013; Wilkinson i Caulfield, 2020). Udio zatvorenika starijih od 50 godina sada posebno prati i Vijeće Europe (Aebi i Tiago, 2021). Dakle, kao donja granica starosti kod zatvorenika uobičajeno se uzima niža granica od one kojom se inače definira početak starije dobi u općoj populaciji te se otvara pitanje zašto je tomu tako. Eksplikaciju niže granice nalazi se u rezultatima recentnih stranih istraživanja. Naime, ti rezultati otkrivaju da zatvorenici stare brže od osoba koje žive na slobodi zbog neprimjerenih životnih uvjeta izvan zatvora i aditivnih učinaka boravka u zatvorskom okruženju, te da su u prosjeku deset godina stariji u odnosu na svoju kronološku dob, odnosno u odnosu na svoje vršnjake u društvu (Cadet, 2021; National Association of Area Agencies on Aging, 2017; Turner i Peacock, 2017). Neka su istraživanja pokazala da su kod bivših zatvorenika već u dobi od 55 godina prisutne karakteristične kombinacije zdravstvenih problema, simptoma posttraumatskog stresnog poremećaja, socijalne dezorijentacije i otuđenja (Liem i Kunst, 2013). Stern i sur. (2012; prema Du Toit i sur., 2019) utvrdili su da je dijagnoza kognitivnih oštećenja bila evidentirana u zdravstvenim osobnicama 40% zatvorenika starih 55 godina i više. Rezultati istraživanja posebno skreću pozornost na mentalno zdravlje zatvorenika (Wilkinson i Caulfield, 2020). Istraživanje koje su proveli Hayes, Burns, Turnbull i Shaw (2013) pokazalo je da su zatvorenici između 50 i 59 godina često imali poteškoće mentalnog zdravlja, pri čemu je 90% njih već u dobi od 50 do 54 godine imalo neki oblik mentalnog poremećaja. Studija koju su Kingston i suradnici (2011) proveli u četirima zatvorima u Engleskoj pokazala je prisutnost kognitivnih oštećenja kod 12% zatvorenika u dobi od 50 i više godina, pri čemu je samo kod polovice bio i dijagnosticiran mentalni poremećaj. Fizičko, a naročito psihičko zdravlje tih osoba bilo je općenito lošije od zdravlja njihovih vršnjaka izvan zatvora.

Rezultati provedenih istraživanja svakako usmjeravaju prema nekim specifičnim obilježjima zatvorenika starije životne dobi iz kojih proizlaze i neke njihove karakteristične višestruke potrebe. Stariji zatvorenici u prosjeku boluju od tri do četiri kronične bolesti (Aday, 1994; Wangmo, 2013). Istraživanje provedeno na uzorku od 380 zatvorenika u Švicarskoj pokazalo je da su kod zatvorske populacije mlađe od 50 godina daleko prisutnije infekcije, spolne bolesti, hepatitis/HIV, dok su kod starijih zatvorenika dominirale bolesti povezane s mišićno-koštanim sustavom, krvožilnim i respiratornim sustavom te endokrinološke bolesti i bolesti metabolizma, kao što su artritis, hipertenzija, dijabetes, infarkt miokarda i tako dalje (Wangmo i sur., 2013). U starijoj dobi dolazi do opadanja senzoričkih funkcija (slabljenje vida i sluha), ali i kognitivnih, što se potom manifestira sporijim reakcijama i slabijim upamćivanjem (Zadro, Šimleša, Olujić i Kuvač Kraljević, 2016). Mnogi ma je nužna posebna prehrana, a potrebna su im i različita pomagala kao što su naočale, proteze, slušna pomagala, specijalna obuća i tako dalje (Aday, 1994). Istraživanje koje su proveli Tucker i sur. (2019) na 399 zatvorenika u dobi od 18 do 49 godine i na 80 starijih od 50 godina pokazalo je da je starijim zatvorenicima u značajno većoj mjeri bila potrebna pomoć oko održavanja osobne higijene, oblačenja i sigurnog kretanja, prepoznavanja fizičkih zdravstvenih problema i problema

vezanih uz sjećanja. Studija koju su proveli Hayes, Burns, Turnbull i Shaw (2013) bila je usmjerena na istraživanje potreba 262 zatvorenika u Engleskoj u dobi od 50 i više godina. Više od 90% imalo je narušeno fizičko zdravlje (pri čemu se najčešće radilo o hipertenziji i osteoartritisu), 61% imalo je mentalnih poteškoća (uglavnom se radilo o depresivnom poremećaju i poremećajima povezanim s alkoholizmom). Kod mlađih starijih zatvorenika između 50 i 59 godina prisutniji su bili mentalni poremećaji, uključujući i mentalne bolesti, zlouporabu supstancija i poremećaj osobnosti. Zaključak je studije da zatvorenici starije životne dobi imaju visoku razinu zdravstvenih potreba i da su drugačijeg profila od ostatka zatvorske populacije. Temeljem sustavnog pregleda postojeće literature, Wilkinson i Caulfield (2020) zaključuju da se temeljem rezultata postojećih istraživanja zasad nedvojbeno može zaključiti tek da zatvorenici starije životne dobi imaju relativno visoke razine potreba dok su zaključke o vrstama potreba otežavale pojedine kontradikcije unutar baze rezultata istraživanja. Ističu potrebu za dosljednijim praćenjem i izvješćivanjem o karakteristikama i demografskim podacima, kao i za sustavnijim osmišljavanjem znanstvenih studija.

Ipak, nedvojbeno je da se zatvorenici starije dobi od mlađih razlikuju i po potrebi za zdravstvenom skrbi i po svojim psihosocijalnim potrebama (Aday, 1994). Te potrebe mogu biti ugrožene gubitkom kontakata s obitelji zbog neadekvatne zdravstvene skrbi, zlostavljanjem od strane mlađih zatvorenika, nedostupnošću adekvatnih aktivnosti (poslovi ili aktivnosti slobodnog vremena koje su im fizički ili na druge načine prezahtjevni) i neadekvatnom pomoći u procesu reintegracije u društvo (Aday, 1994; Avieli, 2021; Lee i sur., 2019). Otpušteni zatvorenici često imaju i slab pristup medicinskim i socijalnim uslugama nakon povratka u zajednicu (Stevens i sur., 2017). Ipak, treba naglasiti da starijim zatvorenicima ne treba pristupati stereotipno. Oni mogu biti vrlo bolesni i socijalno izolirani, uz velike poteškoće u ostvarivanju dnevnih rutina, ali i vrlo aktivni i neovisni (Her Majesty's Inspectorate of Prisons, 2004). Po mnogim je značajkama zatvorska populacija starijih osoba zapravo vrlo heterogena, ovisno o svojem socijalno-ekonomskom i zdravstvenom stanju (Penal Reform International, 2021a; United Nations, 2009).

Zbog nedovoljne empirijske istraženosti do sada nije definirana granična dob od koje bi se općenito govorilo o starijoj dobi osoba uključenih u probaciju. Malobrojna istraživanja zasad polaze od inicijalne donje granice od 54 ili 55 godina (O'Connell, 2016; Probation Service, 2021). Cadet (2020) smatra da bi bilo korisno i učinkovito i kod osoba uključenih u probaciju odrediti istu dobnu granicu kao i kod zatvorenika, imajući u vidu da je dio osoba uključenih u probaciju bio na izvršavanju zatvorske kazne (ili više kazni), teže zapošljavanje osoba nakon 50. godine, zdravstvene tegobe koje se češće javljaju nakon te dobi, kao i inače učestalo nepovoljnije i deprivirajuće okolnosti razvoja i života osoba uključenih u probaciju. Radi se o empirijski dokazanim argumentima koje bi svakako trebalo uzeti u obzir, uz eventualne razlike u pojedinim razvijenim državama nakon provedenih istraživanja na nacionalnoj razini.

Ellsworth i Helle (1994) proveli su istraživanje u koje su uključili 214 predmeta osoba starijih od 55 godina (5% ukupne probacijske populacije osoba starijih od 55 godina u Sjedinjenim Američkim Državama). Prema rezultatima, 47% bilo je lošije materijalne situacije, 30% nije imalo stabilno mjesto stanovanja, 31% učestalo je konzumiralo alkohol, 24% imalo je kronične bolesti ili invaliditet, 1/4 bila je sposobna raditi, ali nije bila zaposlena. Cadet (2020) ističe da starije osobe uključene u probaciju mogu imati uspješnu povijest zapošljavanja, a istovremeno biti i u dvostruko lošijoj poziciji za traženje posla, budući da su kažnjavane i starije su dobi. Navedeno povećava i rizik socijalne

isključenosti. Rezultati studije, koju je proveo Shichor (1988), na uzorku od 52 osobe uključene u probaciju u dobi od navršениh 55 godina i više, pokazali su da je polovica već ranije bila kažnjavana, općenito su bili niže razine obrazovanja, nekvalificirani ili polukvalificirani, oko 1/3 imala je niska primanja i mnogi su imali raznolike zdravstvene poteškoće.

Temeljem svega navedenog, jasno je da su zatvorenici pa i osobe uključene u probaciju zbog nepovoljnih životnih okolnosti u riziku bržeg starenja, uz posljedično povećan broj zdravstvenih problema i povećanje rizika socijalne isključenosti. Tijekom izvršavanja kaznenopravnih sankcija te osobe u tom smislu imaju dodatne potrebe, koje donose i dodatne izazove za zatvorske i probacijske sustave, naročito u situaciji povećavanja njihova broja.

FENOMEN STARENJA ZATVORSKE I PROBACIJSKE POPULACIJE

U zatvoreničkoj je populaciji porast broja starijih zatvorenika ponajviše prisutan u Sjevernoj Americi, Australiji, nekim zemljama Azije, primjerice u Japanu, i u Europi (Du Toit i sur., 2019; Lawson, 2021; National Association of Area Agencies on Aging, 2017; Opitz-Welke i sur., 2019; Turner i Peacock, 2017; Wangmo, 2014; Stevens i sur., 2017). U Sjedinjenim Američkim Državama je 2000. godine ukupno bilo 3% osoba starijih od 55 godina u državnim i federalnim zatvorima, dok ih je 2010. godine već bilo 8% (National Association of Area Agencies on Aging, 2017). Broj starijih zatvorenika raste i u zemljama zapadne Europe, na primjer u Njemačkoj, Švicarskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu (Opitz-Welke i sur., 2019; Turner i Peacock, 2017; Wangmo, 2014). U Ujedinjenom Kraljevstvu je broj zatvorenika u dobi od 50 godina i više porastao za 169% u razdoblju od samo 15 godina (Parliament House of Commons, 2017; prema Du Toit i sur., 2019). U Njemačkoj je udio starijih zatvorenika iste dobi u zatvorskoj populaciji na dan 31. ožujka 2004. godine iznosio 9,8%, do 31. ožujka 2014. godine porastao je na 13,2%, a istog datuma 2018. godine iznosio je 14,5% (Jehle, 2005, 2015, 2019). U Japanu je 1989. godine postotak uhićenih osoba u dobi od 65 i više godina iznosio 2,1%, dok je 2018. godine iznosio čak 21,7% (Lawson, 2021).

Smatra se da je starenje opće populacije važan čimbenik koji utječe na rast broja starijih osoba unutar zatvorske populacije u svijetu. Istovremeno, starije se osobe češće javljaju i kao počinitelji teških kaznenih djela. Dok ih se ranije ponajprije percipiralo kao žrtve ili potencijalne žrtve kaznenih djela ili eventualno kao počinitelje delikata kao što su krađe u trgovinama u svrhu preživljavanja ili privlačenja pažnje, danas se češće pojavljuju i kao počinitelji ubojstva i seksualnog zlostavljanja (Aday, 1994). Uz navedene, u literaturi se navodi još nekoliko čimbenika koji pridonose tom globalnom fenomenu (Ellsworth i Helle, 1994; Lee i sur., 2019; O'Connell, 2016; Turner i Peacock, 2016):

1. punitivniji pristup kod sankcioniranja i izricanje dugih zatvorskih kazni
2. obvezan doživotni zatvor za neka kaznena djela i porast broja počinitelja seksualnih delikata osuđenih na duge zatvorske kazne
3. veća sklonost sudaca izricanju zatvorskih kazni starijim osobama u odnosu na raniju praksu
4. restriktivniji uvjeti za uvjetno otpuštanje s izvršavanja kazne zatvora i stroži uvjeti boravka na slobodi, zbog čega se dio otpuštenih vraća u zatvor.

U kontekstu fenomena starenja zatvorske populacije, važno je spomenuti i porast broja žena starije dobi (Cadet, 2020). Istraživanja na ženskoj zatvoreničkoj populaciji tek bi trebalo provesti, budući da su dosadašnja provedena u pravilu na muškoj populaciji. Bitno je napomenuti i da osim razlika između opće i zatvorske populacije, postoje i razlike između starijih osoba unutar same zatvorske populacije. Wahidin (2006, prema Cadet, 2019) svojom tipologijom razlikuje četiri osnovne kategorije:

1. povratnike koji su tijekom života već izvršavali zatvorske kazne
2. zatvorenike koji su ostarjeli tijekom dugih kazni
3. osobe koje prvi put dolaze u zatvor uz izrečenu kraću zatvorsku kaznu
4. osobe koje prvi put dolaze u zatvor s izrečenom dugom kaznom zatvora.

Zbog drugačijih obilježja, iskustava, ali i životnih perspektiva svake kategorije, prijeko je potrebno uzeti u obzir i različitosti njihovih potreba (Cadet, 2019).

Hrvatski zatvorski sustav prepoznaje zatvorenike starije životne dobi kao zasebnu kategoriju i posebno ih u kratkim poglavljima u godišnjim izvješćima izdvaja (Ministarstvo pravosuđa, 2011a, 2013a, 2013b, 2014a, 2015a, 2017a, 2018a, 2019, 2020a, 2020b; Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2021a). U tu su se kategoriju do 2014. godine razvrstavale osobe na izvršavanju kazne zatvora starije od 59 godina, a od tada se starijim zatvorenicima smatraju osobe starije od 60 godina. Naime, od 2014. godine su izmijenjeni rasponi raspodjele dobi svih zatvorenika u izvješćima radi tadašnjeg usklađivanja s europskim statističkim izvješćima. U godišnjim izvješćima i u hrvatskoj literaturi² ne nailazi se na empirijsku podlogu određivanja donje granice na 60 godina. Ta se granica čini previsokom s obzirom na rezultate inozemnih istraživanja i dodatno s obzirom na činjenicu da ljudi u Hrvatskoj žive kraće nego u mnogim europskim zemljama i ranije obolijevaju (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020).

Udio osoba starije životne dobi u populaciji koja je izvršavala kaznu zatvora u razdoblju od 2010. do 2020. godine prikazan je Tablicom 1., temeljem spomenutih godišnjih izvješća zatvorskog sustava. Podatci su najvećim dijelom prikazani na osnovi podataka o dobi svih zatvorenika na izvršavanju kazne zatvora prezentiranim u izvješćima, a tek manjim dijelom temeljem oskudnih podataka u kratkim poglavljima o starijim osobama. Prije prikaza i analize podataka potrebno je napomenuti i da se u izvješćima zaključno s 2018. godinom dob zatvorenika prikazivala tablično i brojevima te je shodno tomu do te godine bilo moguće prikazati i udio osoba starijih od 49 odnosno 50 godina. Od 2018. godine u izvješćima se podatci o dobi zatvorenika prikazuju isključivo grafički i u postotcima te su stoga u Tablici 1. od te godine upisani samo dostupni podatci vidljivi iz kratkih dijelova godišnjih izvješća o osobama starijima od 60 godina.

---

² Pretraživanjem portala znanstvenih časopisa u Republici Hrvatskoj (<https://hrcak.srce.hr/>) i portala hrvatske znanstvene bibliografije (<https://www.bib.irb.hr/>), po ključnim riječima zatvorenik/ starija dob/ kazna zatvora/ probacija nailazi se tek na jedan rad povezan s tematikom starijih osoba kojima su izrečene kaznenopravne sankcije (Luketić, 2021)

Tablica 1. Osobe starije životne dobi na izvršavanju kazne zatvora u hrvatskom zatvorskom sustavu (Ministarstvo pravosuđa, 2011a, 2013a, 2013b, 2014a, 2015a, 2017a, 2018a, 2019, 2020a, 2020b; Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2021a)

GODINA	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Broj zatvorenika/ca na dan 31. 12.	3697	3893	3678	3196	2774	2482	2203	2148	2078	/	/
Broj zatvorenika/ca starijih od 59 godina na dan 31. 12. zaključno s 2013. godinom i starijih od 60 godina od 2014. godine*	225	242	206	210	203	198	179	192	190	201	205
Postotak zatvorenika/ca starijih od 59 godina na dan 31. 12. zaključno s 2013. godinom i starijih od 60 godina od 2014. godine	6,09	6,2	5,60	6,57	7,32	7,98	8,13	8,94	9,14	9,45	9,63
Broj zatvorenika/ca starijih od 49 godina na dan 31. 12. zaključno s 2013. godinom i starijih od 50 godina od 2014. godine	740	801	748	702	596	570	549	544	525	/	/
Postotak zatvorenika/ca starijih od 49 godina na dan 31. 12. zaključno s 2013. godinom i starijih od 50 godina od 2014. godine	20,02	20,58	20,34	21,96	21,49	22,97	24,92	25,33	25,26	/	/
Broj zatvorenica starijih od 59 godina na dan 31. 12. zaključno s 2013. godinom i starijih od 60 godina od 2014. godine	15	15	12	14	16	21	13	15	18	13	14
Postotak zatvorenica starijih od 59 godina na dan 31. 12. zaključno s 2013. godinom i starijih od 60 godina od 2014. godine	0,41	0,39	0,33	0,44	0,58	0,85	0,59	0,70	0,87	/	/
Broj zatvorenica starijih od 49 godina na dan 31. 12. zaključno s 2013. godinom i starijih od 50 godina od 2014. godine	64	54	48	53	59	55	40	46	40	/	/
Postotak zatvorenica starijih od 49 godina na dan 31. 12. zaključno s 2013. godinom i starijih od 50 godina od 2014. godine	1,73	1,39	1,31	1,66	2,13	2,22	1,82	2,14	1,92	/	/

Pri analizi kretanja broja starijih zatvorenika tijekom godina važno je imati u vidu da se taj broj smanjivao istodobno sa smanjivanjem ukupnog broja osoba na izvršavanju kazne zatvora, što je i vidljivo iz prikazanih podataka. Smanjenje ukupne zatvorske populacije pa tako i broja starijih osoba u velikoj je mjeri posljedica početka rada probacijske službe u Hrvatskoj. Naime, smanjenje prekapacitiranosti hrvatskoga zatvorskog sustava bio je i jedan od ciljeva uvođenja probacijskih sankcija i mjera. Navedeno svakako doprinosi lakšem i boljem funkcioniranju zatvorskog sustava. Ipak, kada se promatra udio osoba starijih od 50 godina u zatvorskoj populaciji, jasno je zamjetan opći trend povećanja njihova udjela, pri čemu posljednje promatrane tri godine te osobe čine 1/4 zatvorske populacije koja izvršava kaznu zatvora. U pogledu zatvorenika starije životne dobi ne uočava se značajnije povećanje njihova broja ili udjela. Poznato je da su žene i inače u zatvorskim populacijama malo zastupljene zbog čega su one starije dobi zapravo „manjina u manjini“, uz povećan rizik da njihove potrebe budu neprimijećene i zanemarene (Penal Reform International, 2021b).

Daljnje povećanje broja starijih zatvorenika u hrvatskom zatvorskom sustavu valja očekivati ponajprije s obzirom na dva čimbenika: (1) starenje hrvatskog stanovništva i (2) zamijećeno pooštavanje hrvatske kaznene politike (Grozđanić i Škorić, 2006; Turković i Maršavelski, 2013).

Udio i kretanje starijih osoba u probaciji na globalnoj i na nacionalnim razinama još je teže analizirati, nego u zatvoreničkoj populaciji. Podatci o starijim osobama uključenima u probaciju u većini zemalja se još uvijek rutinski ne prate (Cadet, 2020; O'Connell, 2016). Na primjer, podatci o dobi zatvorenika u Njemačkoj se javno objavljuju, dok se podacima o probacijskoj populaciji prikazuje samo razliku u udjelu maloljetnika u odnosu na punoljetne osobe (Jehle, 2005; 2015; 2019). Ipak, tamo gdje su podatci dostupni iz znanstvenih radova, upućuju na povećanje broja starijih osoba uključenih u probaciju, primjerice u Ujedinjenom Kraljevstvu i u Irskoj (Cadet, 2020; O'Connell, 2016; Jehle, 2005; 2015; 2019).

Za povećanje, ključnima se ističu dva glavna razloga: starenje opće populacije i starenje zatvorske populacije (Cadet, 2020). Irska probacijska služba je 2011. godine zaprimila 153 predmeta u okviru kojih je radila s osobama starijima od 54 godine (1,5% svih zaprimljenih predmeta), dok je 2014. godine zaprimila 200 takvih predmeta (2,4% svih zaprimljenih predmeta) (O'Connell, 2016). Cadet (2020) iznosi podatak da je u Ujedinjenom Kraljevstvu tijekom 2018. i 2019. godine ukupno 14% probacijske populacije bilo starije od 50 godina (26830 osoba), odnosno da je starije dobi bila svaka šesta osoba uključena u probaciju. Konstatira da od 2015. godine nije dolazilo do većih promjena kod rada za opće dobro i da se udio stabilno kretao oko 11-12%, međutim, do promjena je došlo kod uvjetnih osuda u čije je izvršavanje uključena probacijska služba, a kod kojih se udio starijih osoba povećao sa 9,8% na 12,4%. Nadalje, udio osoba iznad 50 godina s kojima je probacijska služba radila nakon kazne zatvora povećao se s 14,6% na 18%.

Vezano uz dob osoba uključenih u probaciju u Hrvatskoj, podatke o kronološkoj dobi osoba nalazimo u izvješćima o radu probacijske službe za 2010., 2011., 2012. i 2013. godinu, dok se narednih godina ti podatci u izvješćima više ne prikazuju (Ministarstvo pravosuđa, 2011b, 2012, 2014b, 2014c, 2015b, 2016, 2017b, 2018b, 2020c, 2020d; Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2021b). Raspoloživi podatci prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Novozaprimljeni predmeti probacijske službe za rad s osobama starijima od 50 godina (Ministarstvo pravosuđa, 2011b, 2012, 2014b, 2014c)

GODINA	2010.	2011.	2012.	2013.
Ukupan broj zaprimljenih predmeta	544	976	1571	2906
Broj osoba starijih od 50 godina	89	130	236	467
Postotak osoba starijih od 50 godina	13,8	13,3	15	16,1
Broj žena starijih od 50 godina	4	7	17	43
Postotak žena starijih od 50 godina	0,6	0,7	1,1	1,5

Iz izloženih podataka u Tablici 2. vidljiv je kontinuiran rast broja i udjela osoba starijih od 50 godina u probacijskoj populaciji u promatranom razdoblju, kao i porast broja žena u starijoj dobi, iako postotak i nadalje ostaje mali. Razloge iz kojih probacijska služba od 2014. godine više ne prikazuje dob osoba uključenih u probaciju iz izvješća, nije moguće utvrditi. Kretanje broja starijih osoba od 2014. do 2020. godine u probacijskoj populaciji tek bi trebalo istražiti, pri čemu bi bilo korisno istodobno istražiti i kretanje njihova udjela po pojedinim probacijskim mjerama i sankcijama.

IMPLIKACIJE FENOMENA STARENJA ZA SUSTAVE IZVRŠAVANJA KAZNENOPRAVNIH SANKCIJA

Fenomen starenja zatvorske i probacijske populacije donosi nove i dodatne izazove za sustave izvršavanja kaznenopravnih sankcija. Probacijski bi sustavi u sklopu individualne procjene trebali identificirati potrebe starijih osoba i uz uzimanje u obzir pojedinačnih narativa na njih odgovoriti dijapazonom prilagođenih intervencija. Povećanje udjela starijih osoba donosi veće izazove i za zatvorske sustave, koji su povijesno gledajući do sada brinuli samo o relativno malom broju starijih zatvorenika. Zatvorske kazne i nadalje je potrebno izvršavati u skladu s potrebama sigurnosti i rehabilitacije većine (mladi i relativno zdravi zatvorenici), ali istovremeno uz dodatnu prilagodbu specifičnim potrebama i sigurnosti rastućeg broja starijih zatvorenika. Pri tome stariji zatvorenici u zatvorskoj populaciji i nadalje ostaju manjina, što uz njihova obilježja implicira potrebu dodatne pozornosti i zaštite.

Glavni su izazovi s kojima se suočavaju zatvorski sustavi (Aday, 1994; Luketić, 2020; Murdoch i Jiříčka, 2016; National Association of Area Agencies on Aging, 2017; Opitz-Welke i sur., 2019; Turner i Peacock, 2016; Wangmo i sur., 2013):

1. nužnost prilagodbe arhitektonskih uvjeta smanjenoj mobilnosti starijih osoba
2. minimaliziranje mogućnosti zlostavljanja od strane drugih zatvorenika
3. povećane zdravstvene potrebe

4. nužnost prilagođavanja postojećih i osmišljavanje novih općih i posebnih rehabilitacijskih (okupacijskih) programa s obzirom na specifična obilježja starijih zatvorenika
5. povećani troškovi izvršavanja kazni zatvora zbog dodatnih potreba starijih osoba i rasta njihova broja.

Zadaća je zatvorskih sustava zaštititi društvo, no istovremeno je nužno odgovoriti i na izazove sve većeg broja starijih zatvorenika, od kojih će neki ostatak svojeg života provesti u zatvoru (Her Majesty's Inspectorate of Prisons, 2004). Starenje kao neizbježnu fiziološku pojavu mogu, ali i ne moraju, pratiti multipli deficiti i teške bolesti pa je upravo stoga nužno unapređivanje zdravlja i očuvanje funkcionalne sposobnosti u starosti (Tomek-Roksandić i sur., 2005). Zatvorski bi sustavi naročito trebali osigurati adekvatnu i pravovremenu zdravstvenu brigu da bi se osiguralo održavanje dobrog zdravstvenog stanja, samostalnosti i neovisnosti što je dulje moguće jer je navedeno financijski daleko povoljnije od zbrinjavanja teško oboljelih osoba bilo u zatvoru bilo u zajednici (Wangmo, 2013).

Pitanje je u kojoj mjeri i kojom kvalitetom sustavi izvršavanja kaznenopravnih sankcija uspijevaju odgovarati na nove izazove. Provedena istraživanja i inspekcije čiji se rezultati prikazuju u nastavku rada upozoravaju na mnoge praktične probleme.

Disparitet između potreba starijih osoba i aktualne funkcionalnosti sustava

Zbog svojih dodatnih potreba stariji se zatvorenici doživljavaju kao „dodatan teret“ u zatvorskim sustavima (Luketić, 2020), naročito u prekapacitiranim zatvorima. Analize pokazuju da je prekapacitiranost i nadalje čest problem europskih zatvora, što ima negativan učinak na opseg i kvalitetu usluga zatvorenicima, kao i na opterećenost službenika (Raffaelli, 2017). U zatvorskim sustavima, u kojima se ne uspijeva odgovoriti na potrebe većine, daleko je teže prihvatiti specifične potrebe manjina pa tako i starijih osoba. U hrvatskom je zatvorskom sustavu trenutno ukupno brojno stanje zatvorenika manje od postojećih ukupnih smještajnih kapaciteta, no pokazuje se potreba za dodatnim kapacitetima u zatvorenim uvjetima (Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2021a).

Znanstvenici i stručnjaci sve češće upozoravaju na negativne reperkusije ignoriranja rasta broja zatvorenika starije životne dobi u zatvorskim sustavima. U tom su smislu za potrebe ovog rada rezultati provedenih inozemnih istraživanja, kao i provedenih inspekcija zatvora u Ujedinjenom Kraljevstvu i Njemačkoj, tablično prikazani u pet segmenata izvršavanja kazne, relevantnih za starije zatvorenike (Aday, 1994; Bows and Westmarland, 2018; Her Majesty's Inspectorate of Prisons, 2004; Justice Committee, 2013; Murdoch i Jiříčka, 2016; Penal Reform International, 2021b; Stevens i sur., 2017; Turner i Peacock, 2017; Von Borstel, Burkhardt i Graebisch, 2014) – Tablica 3.

Tablica 3. Neki indikatori stanja u zatvorskim sustavima (Aday, 1994; Bows and Westmarland, 2018; Her Majesty's Inspectorate of Prisons, 2004; Justice Committee, 2013; Murdoch i Jiříčka, 2016; Penal Reform International, 2021b; Stevens i sur., 2017; Turner i Peacock, 2017; Von Borstel, Burkhardt i Graebisch, 2014)

Neki indikatori stanja u zatvorskim sustavima	
1. Prepoznavanje specifičnosti starijih zatvorenika, strateški pristup	<ul style="list-style-type: none"> – utvrđeni su: nedovoljna osviještenost, neprepoznavanje i nedovoljna senzibiliziranost za poteškoće i potrebe starijih osoba u zatvorskim sustavima – briga za individualne potrebe starijih zatvorenika jako je varirala u kvaliteti u različitim zatvorima – nedostajale su strategije zatvorskih sustava vezane uz brigu o starijim zatvorenicima.
2. Arhitektonski i smještajni uvjeti	<ul style="list-style-type: none"> – zgrade su arhitektonski bile namijenjene fizički zdravim zatvorenicima (neke su zgrade bile stare i prvobitno nisu ni bile dizajnirane za zatvore) – uočen je manjak smještajnih kapaciteta koji bi bili prilagođeni potrebama zatvorenika starije životne dobi – stariji zatvorenici nisu uvijek dobivali potreban smještaj na nižim etažama ili krevetima, dizajn stolica često je bio problematičan za one s bolovima u leđima – uočen je problem otežanoga ili ograničenog pristupa tuševima, čistoj posteljini, odjeći – bilo je malo dostupnih prostora adekvatnih za aktivnosti primjerene osobama starije dobi dok su neki prostori osobama s poteškoćama mobilnosti u potpunosti bili nedostupni zbog čega su pojedini zatvorenici u mirovini bili zaključani u sobama većinu dana.
3. Reintegracijski napori	<ul style="list-style-type: none"> – pojedini su zatvorenici s oštećenjem sluha ili vida imali poteškoća s čitanjem zatvorskih pravila i sa sudjelovanjem u nizu aktivnosti, uz poteškoće u pribavljanju pomagala – mnogi pojedinačni planovi izvršavanja kazne nisu sadržavali procjenu individualnih potreba ni smislene konkretne ciljeve – zbog manjka materijalnih sredstava, opseg aktivnosti i programa primarno namijenjenih starijim zatvorenicima bio je vrlo limitiran, ili takvih sadržaja nije bilo, uz neadekvatan pristup edukacijskim i strukovnim programima – stariji su zatvorenici imali vrlo ograničen pristup zdravstvenim uslugama, pri čemu su njihovi mentalni problemi često ostajali nezamijećeni – neki stariji zatvorenici uopće nisu odlazili na vježbanje zbog fizičkih ograničenja, ili su mlađi zatvorenici dominirali vezano uz pristup opremi za vježbanje – većina je zatvorenika bila jako udaljena od svojih obitelji, što je predstavljalo veliki problem posjetiteljima, koji su često i sami bili starije dobi – stariji počinitelji seksualnih delikata, koji su negirali počinjenje delikta, često su bili zapostavljeni, bez ikakvih napora da se s njima pokušaju postići pozitivni pomaci u smislu prevencije recidiva.
4. Osoblje i drugi zatvorenici	<ul style="list-style-type: none"> – u zatvorima nije postojala osoba koja bi bila specifično odgovorna za politike i prakse rada sa starijim zatvorenicima – uočen je nedovoljan broj zaposlenika različitih profesija (npr. zdravstvenog osoblja te službenika osiguranja za osiguravanje tijekom liječenja u vanjskim bolnicama) – osoblje je općenito bilo nedovoljno educirano vezano uz tu kategoriju zatvorenika, bez potrebnih specijalističkih znanja – nemedicinsko osoblje uglavnom je bilo fokusirano na pitanje sigurnosti, a daleko manje na potrebe starijih osoba – uočeni su različiti oblici zanemarivanja od strane zatvorskog osoblja, kao i različiti oblici zlostavljanja od strane mlađih zatvorenika (u nekim je zatvorima osoblje ignoriralo da zatvorenici plaćaju pomoć drugim zatvorenicima).
5. Otpust i povezanost sa zajednicom	<ul style="list-style-type: none"> – kriteriji za raniji otpust iz zdravstvenih razloga u pojedinim su zemljama bili vrlo restriktivni – programi pripreme za otpust često su bili namijenjeni samo mlađim zatvorenicima, bez pripreme za mirovinu ili otpust starijih zatvorenika – većina zatvora je bila vrlo slabo povezana s pružateljima različitih usluga u zajednici – neki su pružatelji socijalnih usluga u zajednici odbijali čak i samo procijeniti potrebe starijih zatvorenika – uočene su specifične poteškoće u pripremi otpusta i općenito poslijepenaloj zaštiti, pri čemu su neke starije zatvorenike nakon otpusta odbijale prihvatiti ustanove namijenjene brizi za starije osobe.

Rezultati prikazani Tablicom 3. svakako su zabrinjavajući, pri čemu upozoravaju i na nepoštovanje prava starijih osoba, međunarodnih standarda i preporuka. Fizički uvjeti i struktura institucija stvaraju značajne probleme starijim zatvorenicima, aktivnosti su namijenjene mlađim zatvorenicima i najčešće nisu primjerene starijima, koji se često teško nose s brzinom aktivnosti i bukom u zatvorskim ustanovama i osjećaju se nesigurno i ranjivo (Aday, 1994). Sve zajedno može rezultirati povlačenjem starijih osoba u dodatnu socijalnu izolaciju, u već socijalno izolirajućim uvjetima zatvorske kazne. Budući da za zatvorsko osoblje stariji zatvorenici uobičajeno ne predstavljaju veći izazov u smislu kontrole, njihovi problemi povezani sa starenjem nekada ostaju nezamijećeni i zanemareni (Her Majesty's Inspectorate of Prisons, 2004). Du Toit i sur. (2019) ističu da u sredinama s mnogo pravila i rutina, kao što su zatvori, može biti teško uočiti rane znakove demencije, pri čemu je veća vjerojatnost da će nedovoljno educirano zatvorsko osoblje na simptome kao što su agitacija, agresija, apatija i povlačenje reagirati kažnjavanjem zbog kršenja pravila, umjesto iniciranjem procjene i osiguravanjem adekvatne podrške. Napominju da stariji zatvorenici zbog svojih obilježja predstavljaju vulnerabilnu kategoriju unutar zatvoreničke populacije i zbog fizičkih ograničenja i zbog smanjenih kognitivnih kapaciteta, što ih čini izloženijima različitim oblicima nasilja, uključujući i seksualno. Rezultati studije koju su proveli Kingston i sur. (2011) pokazali su da je samo 18% osoba u dobi od 50 i više godina, kod kojih su bila prisutna mentalna oštećenja, imalo propisano terapiju i primalo adekvatne lijekove, uz zaključak da su potrebe mentalnog zdravlja zatvorenika starije životne dobi često neprepoznate i netretirane. Istraživanje provedeno u Njemačkoj je pokazalo da je u razdoblju od 2000. do 2013. godine stopa suicida bila značajno viša kod zatvorenika u dobi s navršениh 50 i više godina, nego kod zatvorenika mlađih od 50 godina (Opitz-Welke i sur., 2019).

Na tragu svega do sada iznesenog općenito se može zaključiti da su glavne značajke reakcije zatvorskih sustava na fenomen rasta broja starijih zatvorenika: (1) disparitet između potreba i mogućnosti, (2) spora prilagodba i (3) nedovoljna učinkovitost. Jedna od ključnih dilema je pitanje, može li se u ograničenim resursima zatvorskih sustava uopće adekvatno zdravstveno zbrinuti starije osobe. Pregledom i analizom relevantne literature evidentna je potreba mogućnosti različitih oblika zdravstvenog zbrinjavanja takvih zatvorenika (Du Toit i sur., 2019; Stevens i sur., 2017; Turner i Peacock, 2017; United Nations, 2009): (1) liječenje u zatvorskim ambulancama, (2) mogućnost specijalističkih pregleda i ambulantnog liječenja izvan zatvorskog sustava, (3) liječenje u vanjskim bolnicama, (4) posebni odjeli u zatvorima u kojima je naglasak manje na sigurnosti, a više na potrebama starijih osoba, (5) specijalizirani zatvori koji su po svojim obilježjima zapravo ustanove koje se bave brigom za osobe starije životne dobi (na primjer u Njemačkoj), (6) posebne jedinice palijativne skrbi (primjerice u Engleskoj) i (7) raniji ili uvjetni otpust. U pogledu liječenja zatvorenika u hrvatskom zatvorskom sustavu u godišnjim se izvješćima samo kratko navodi da se zatvorenicima osigurava liječenje koje kvalitetom i opsegom odgovara načinima liječenja izvan zatvora, da se provodi u ambulancama kaznionica i zatvora ili u najbližoj ustanovi javnog zdravstva, prema potrebi u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, a u slučajevima hitnosti ili nemogućnosti zbrinjavanja u Zatvorskoj bolnici u vanjskim bolnicama (primjerice, Ministarstvo pravosuđa, 2020b; Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2021a). U kojoj mjeri, kojom kvalitetom i koliko učinkovito se putem takvog modela odgovara na potrebe starijih zatvorenika, tek bi trebalo istražiti. U izvješću za 2019. godinu pučka pravobraniteljica iznosi cijeli niz problema uočenih u hrvatskom zatvorskom sustavu (opširnije u Pučki pravobranitelj, 2020). Ističe da se pritužbe zatvorenika najčešće odnose upravo na segment zdravstvene zaštite, odnosno na nepozivanje ili predugo čekanje na pregled kod za-

tvorskog liječnika i nepostupanje prema preporukama specijalista. Nadalje, ističe da je prekapacitiranost zatvorskog sustava ponovo u porastu u zatvorenim uvjetima, pri čemu da je popunjenost u nekim zatvorima i veća od 170%. Upozorava na starost i derutnost pojedinih zgrada, kao i na visoke vrućine tijekom ljetnih mjeseci u sobama u kojima borave zatvorenici. Posebno naglašava konstantno prisutan problem preopterećenosti službenika i nedovoljnog broja službenika. Vezano uz zatvorenike starije životne dobi i situaciju u hrvatskom zatvorskom sustavu i Luketić (2020) ističe neka važna postojeća ograničenja:

1. prostorna ograničenja – primjerice, nema ugrađenih liftova u svim kaznionicama i zatvorima
2. nedovoljan broj službenika – uključujući i stručnjake za psihijatrijsku obradu i tretman i za psihosocijalnu podršku.

Način postupanja sa starijim zatvorenicima u hrvatskim kaznionicama i zatvorima zasad empirijski nije istraživan, kao ni način postupanja prema osobama uključenima u probaciju starije životne dobi.

Potrebe starijih osoba i novi zahtjevi za probacijske sustave još su nedovoljno istraženi i u svijetu, uz svega nekoliko provedenih inozemnih istraživanja. O'Connell (2016) ističe da starije osobe, kojima se određuju probacijske sankcije, ostaju uglavnom „nevidljivima“, uz očit manjak istraživanja obilježja i potreba te populacije. Istraživanje koje su proveli Ellsworth i Helle (1994) pokazalo je da starije osobe uključene u probaciju učestalo racionaliziraju svoje ponašanje i da zbog dobi teže pristaju na promjene, zbog čega ih nedovoljno educirani probacijski službenici doživljavaju nedobrovoljnima i neodgovornima. Nadalje, utvrđeno je da su oni, koji se zbog zdravstvenih problema nisu mogli javljati u probacijske urede, češće ostali zanemareni. Forsyth i sur. (2015) realizirali su intervju sa 62 zatvorenika starije dobi četiri tjedna prije otpusta i zatim s njih 45 ponovo četiri tjedna nakon otpusta iz devet zatvora na jugu Engleske. Zaključili su da su neposredne zdravstvene potrebe bile dobro zadovoljene, dok je diskontinuitet zamijećen u osiguravanju potrebne socijalne skrbi, čak i u vidu nedovoljno adekvatnog ili stabilnog smještaja. Istraživanje koje je provela Wyse (2018) na 20 otpuštenih muškaraca iz zatvora u dobi od 50 i više godina u Sjedinjenim Američkim Državama pokazalo je da je iskustvo otpuštanja starijih zatvorenika značajno obilježeno prekidom ključnih željenih socijalnih odnosa i uloga, odnosno daleko teže i rjeđe su se od mlađih zatvorenika uspijevali povezati s članovima svoje obitelji i dobiti podršku, ali i ostvariti formalne socijalne oblike podrške.

Novi imperativi učinkovitijeg funkcioniranja sustava vezani uz starije osobe

Jednim se od najboljih rješenja prevladavanja prekapacitiranosti smatra izricanje probacijskih sankcija, što je u Hrvatskoj već dovelo do smanjenja zatvorske populacije (Maloić i Brkić, 2019). Ističe se da bi zatvorsku kaznu trebalo razmatrati samo kao posljednji izbor i izricati je samo kada je to zaista nužno (Raffaelli, 2017). Istraživanja pokazuju i da većinu starijih zatvorenika daleko teže pogadjaju posljedice zatvaranja, nego mlađe zatvorenike (Avieli, 2021; United Nations, 2009).

Valja naglasiti da je postupanje sa starijim osobama u okviru zatvorskih sustava i probacijskih službi vrlo složena zadaća. Povećanje broja starijih zatvorenika ima reperkusije na sve aspekte zatvorskog života, od prijama, smještaja, odgovora na fizičke, socijalne i psihološke potrebe i osiguravanje adekvatnog funkcioniranja zatvora u cjelini (Cadet, 2019). Jedna od ključnih dvojbi je:

trebaju li stariji zatvorenici biti smješteni zajedno s mlađim zatvorenicima, ili im je nužno osigurati odvojeni smještaj? Općepoznato je da najveći dio ljudi starijih od 65 godina može obavljati sve svakodnevne aktivnosti (Tomek-Roksandić i sur., 2005) i u tom je smislu za pretpostaviti da će dio starijih zatvorenika moći sudjelovati u uobičajenom režimu izvršavanja kazni, ali ne i svi. Stoga bi za sve zatvorenike starije životne dobi bilo potrebno pojedinačno procijeniti najbolje rješenje. S jedne strane potrebno je voditi računa da ih se nepotrebno socijalno ne isključuje, a s druge da im se osigura potrebna skrb i sigurnost. Da se unutar zatvorskih sustava može djelovati i na dobrobit starijih osoba, potvrđuju rezultati istraživanja o poboljšanju općeg i zdravstvenog stanja kod nekih starijih osoba nakon zatvaranja, ponajprije kod onih koji su bili izloženi siromaštvu i/ili beskućništvu i usamljenosti (Avieli, 2021). U tom su smjeru zanimljivi i rezultati istraživanja provedenih u Japanu koji pokazuju da osobe starije životne dobi ciljano čine lakša kaznena djela koja se u toj zemlji kažnjavaju zatvorskom kaznom da bi u nedostatku podrške u društvenoj zajednici ostvarile zdravstvene i socijalne benefite koje nudi zatvorski sustav. U svijetu već postoje primjeri obećavajuće prakse u odnosu na starije zatvorenike koje bi se moglo razmotriti i eventualno implementirati u praksu (opširnije u Eadie, Grainge, Jackson, Safe i Wilkes, 2016; United Nations, 2009).

Ključne preporuke iz korpusa dostupne literature usmjerene na adekvatniju brigu i postupanje sa zatvorenicima analizirane su u pet krucijalnih područja i kao potencijalni referentni okvir prikazane su Tablicom 4.

Tablica 4. Preporuke za adekvatniju brigu i postupanje sa starijim zatvorenicima (Aday, 1994; Aday i Rosefield, 1992; prema Aday, 1994; Lee i sur., 2019; Her Majesty's Inspectorate of Prisons, 2004; Luketić, 2020; National Association of Area Agencies on Aging, 2017; Penal Reform International, 2021a; Turner i Peacock, 2016; United Nations, 2009)

Preporuke usmjerene na adekvatniju brigu i postupanje sa zatvorenicima	
1. Prepoznavanje specifičnosti starijih zatvorenika, strateški pristup	<ul style="list-style-type: none"> – kontinuirano raditi na osvještavanju specifičnih potreba starijih zatvorenika i potrebe prilagođenog pristupa – osmisliti nacionalne strategije usmjerene na povećanje kvalitete rada sa starijim osobama u okviru sustava izvršavanja kaznenopravnih sankcija – kontinuirano istraživati specifične potrebe zatvorenika (i zatvorenica) u dobi od 50 i više godina, da bi se osiguralo primjereno postupanje i podrška – razviti empirijski utemeljene standarde brige za starije zatvorenike usmjerene na postizanje ravnoteže između sigurnosti i humanosti – osmisliti mehanizme kojima će se pratiti postupanje sa starijim osobama u zatvorskim sustavima, odnosno usklađenost s međunarodnim dokumentima i standardima – osigurati pravodobnu i kvalitetnu zdravstvenu skrb unutar i izvan zatvorskih sustava – uključiti nevladin sektor vezano uz psihosocijalnu podršku starijim zatvorenicima.
2. Arhitektonski i smještajni uvjeti	<ul style="list-style-type: none"> – procijeniti i osigurati potrebne resurse za prijeko potrebne prostorne adaptacije, izgradnju novih odjela i slično – izraditi akcijske planove kojima će se sukcesivno osiguravati mogućnost adekvatnog smještaja starijih zatvorenika – ugraditi pomične stube ili liftove da bi se povećala mogućnost kretanja i prevenirala izolacija – osigurati sigurno i zdravo fizičko okruženje za starije osobe (osigurati dobru ventilaciju, prikladnu temperaturu, smanjivanje rizika od padova, ozljeđivanja i sličnog zbog neravnih podova, slabe rasvjete i slično) – osigurati pristup tuševima, toaletima, čistoj odjeći i potrebnu pomoć za održavanje osobne higijene – osigurati prostorije pogodne za aktivnosti starijih zatvorenika.
3. Reintegracijski napori	<ul style="list-style-type: none"> – omogućiti specijalnu prehranu i pomagala potrebna starijim osobama (naočale, slušne aparate, zubne proteze i tako dalje) – osigurati mehanizme za provedbu individualnih procjena (i periodičnih revizija) zdravstvenih i drugih potreba starijih zatvorenika (uz uključivanje procjene liječnika specijalista gerijatrije) – inzistirati na izradi smislenih konstruktivnih pojedinačnih programa postupanja sa zatvorenicima – starijim zatvorenicima ponuditi strukturirane dnevne programe – razviti posebne programe za zatvorenike starije životne dobi, uz prethodno provođenje pilot-projekata – prema potrebi osigurati individualnu pomoć u aktivnostima svakodnevnog života.
4. Osoblje i drugi zatvorenici	<ul style="list-style-type: none"> – osigurati dovoljan broj službenika različitih profila za adekvatno postupanje sa starijim zatvorenicima – provesti edukaciju zatvorskih i probacijskih službenika, uključujući i specijaliste s područja zdravstvene i socijalne skrbi u zatvorskim sustavima – u svakom zatvoru odrediti osobu koja će biti specifično odgovorna za postupanje prema starijim zatvorenicima – minimalizirati vjerojatnost zlostavljanja od strane drugih zatvorenika, prevenirati i prepoznati zlostavljanje starijih osoba i promptno reagirati.
5. Otpust i povezanost sa zajednicom	<ul style="list-style-type: none"> – omogućiti zatvorski smještaj što bliže obitelji zatvorenika starije životne dobi da bi se očuvala povezanost s članovima obitelji – istražiti potrebe povezane s povratkom starijih zatvorenika u društvo – osigurati adekvatnu pripremu i podršku nakon otpusta – unaprijediti međuagencijsku suradnju među zatvorima, zdravstvenim institucijama, probacijskim službama, službama socijalne skrbi i nevladina sektora u svrhu osiguravanja podrške zatvorenicima tijekom kazne i nakon otpusta – omogućiti fleksibilnije uvjete za raniji (uvjetni) otpust kod teško bolesnih zatvorenika, uz osiguravanje adekvatne brige u zajednici.

Nastavno na prezentirano u Tablici 4., posebno se važnim čini spomenuti i aktualne pozive na donošenje Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima starijih osoba radi njihove dodatne zaštite na globalnoj i regionalnim razinama (Roksandić Vidlička i Šikoronja, 2017), kao i pozive na donošenje nacionalnih strategija postupanja sa starijim osobama u okviru izvršavanja kaznenopravnih sankcija (Howse, 2003; Lewis, 2013; Department of Corrections, 2020). Primjera radi, takva je strategija donesena u Ujedinjenom Kraljevstvu 2020. godine, nakon više od dva desetljeća istraživanja i pozivanja na njezino donošenje (Her Majesty's Government, 2020). Ključna je zamjerka toj strategiji propuštanje prilike da se njome obuhvati i cjelokupna probacijska populacija, jer se probacijska služba samo spominje u kontekstu otpusta zatvorenika. Glavnim se razlogom smatra zasad još uvijek nedovoljan broj istraživanja kojima bi se potkrijepile specifičnosti osoba starije životne dobi uključenih u probaciju i općenito manjak interesa i osvjешtenosti za potrebe tih osoba, na međunarodnoj i na nacionalnim razinama (Cadet, 2021). S druge strane, jasno je da rad sa starijim počiniteljima kaznenih djela u zajednici, naročito uz povećanje njihova broja, podrazumijeva nove izazove na koje je potrebno obratiti dodatnu pozornost (Bows i Westmarland, 2018).

U tom smislu, Cadet (2021) temeljem rezultata malobrojnih istraživanja ističe nekoliko mogućih smjerova za unapređivanje probacijske prakse:

1. U sklopu općeprihvaćene primjene modela rizik – potreba – responzivnost, proces starenja te individualni i društveni stavovi prema starenju, trebali bi se razmatrati i kao dinamički rizični čimbenici, umjesto da se dob uzima u obzir samo kao statički rizičan čimbenik.
2. Dio procjene probacijskih klijenata svakako treba biti procjena zdravlja, pri čemu kod starijih osoba unapređivanju zdravstvenog stanja treba posvetiti veću pozornost, budući da daljnje narušavanje zdravstvenog stanja može imati učinak i na ishod izrečenih probacijskih sankcija.
3. Većom primjenom Modela dobrih života već donekle prisutnog u probacijskim praksama otvorile bi se i dodatne mogućnosti za učinkovitiji rad sa starijim osobama.
4. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti poslijepenalnoj zaštiti kod starijih zatvorenika na izvršavanju dugih kazni.

Iz rakursa povećanja učinkovitosti probacijskih sankcija, kao i dobrobiti starijih osoba, prijeko potrebnim se ponajprije nameće daljnje provođenje znanstvenih istraživanja obilježja i potreba osoba starije životne dobi uključenih u probaciju, kao i same probacijske prakse. Nove bi spoznaje pomogle u prilagođavanju postojećih intervencija starijoj populaciji i/ili osmišljavanju novih, specifično potrebnih za taj dio probacijske populacije.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Povećanje broja osoba starije životne dobi nedvojbeno utječe na funkcioniranje sustava izvršavanja kaznenopravnih sankcija. Činjenica je da zatvorenici i osobe uključene u probaciju stare brže od opće populacije, uz specifična obilježja i veće potrebe i uz stalan rast njihova broja, što podrazumijeva obvezu drugačijeg pristupa toj kategoriji i dodatna opterećenja za sustave izvršavanja kaznenopravnih sankcija. Svakako postoji potreba dodatne prilagodbe tih sustava s obzirom na fenomen starenja zatvorske i probacijske populacije. Nužno je osigurati drugačije i dodatne smještajne kapacitete u zatvorima te općenito implementaciju intervencija i usluga kojima će obuhvatom i kva-

litetom primjereno odgovoriti na potrebe starijih zatvorenika i osoba uključenih u probaciju da bi se i kod izvršavanja kaznenopravnih sankcija moglo uzeti u obzir europske standarde i preporuke.

O fenomenu starenja zatvorske i probacijske populacije u Hrvatskoj nisu provedena istraživanja i malo je dostupnih podataka. Ne nailazi se na valorizacije postojećih načina postupanja sa starijim osobama u okviru hrvatskog sustava izvršavanja kaznenopravnih sankcija, što bi bilo vrlo značajno jer bi predstavljalo polaznu osnovu za unapređivanje postupanja s tim osobama. Znanstvenim je istraživanjima u Hrvatskoj tek potrebno identificirati obilježja i potrebe starijih zatvorenika i osoba uključenih u probaciju, uz analizu primjerenosti i učinkovitosti aktualnog odgovora sustava izvršavanja kaznenopravnih sankcija da bi se što konstruktivnije odgovorilo na postojeće i buduće izazove. Neovisno o tome, moguće je ponuditi neke načelne preporuke za hrvatski sustav izvršavanja kaznenopravnih sankcija, ali i za kaznenopravni sustav u cjelini:

1. Bilo bi posebno važno osmisliti hrvatsku strategiju rada sa starijim osobama kojima su izrečene kaznenopravne sankcije, te predvidjeti i u skladu s rastom njihova broja, odnosno udjela, preusmjeriti postojeće i/ili osigurati nove resurse. Tom bi strategijom svakako trebalo obuhvatiti i u ovom radu spomenute probleme na koje upozorava pučka pravobraniteljica (Pučki pravobranitelj, 2020) i Luketić (2020).
2. S obzirom na rezultate provedenih inozemnih istraživanja bilo bi preporučljivo praćenje kretanja broja zatvorenika i osoba uključenih u probaciju od navršenih 50 godina.
3. Izricanje probacijskih sankcija i mjera trebalo bi preferirati u odnosu na kaznu zatvora uvijek kada je svrhu kažnjavanja moguće ostvariti u zajednici.
4. Izvršavanje probacijskih sankcija i mjera bilo bi nužno prilagoditi osobama starije životne dobi, uz uzimanje u obzir njihovih specifičnih individualnih obilježja i potreba.
5. Uvijek kada je to moguće bez većeg rizika za sigurnost zajednice, a naročito u situacijama teško narušenoga zdravstvenog stanja, kod starijih zatvorenika bila bi uputna primjena tzv. strategije stražnjih vrata (engl. back-door strategy), odnosno odobravanje uvjetnog otpusta ili drugih načina ranijeg otpusta.
6. U segmentima u kojima je to potrebno, u zatvorskom sustavu bi bilo nužno uzeti u obzir i druge preporuke navedene u Tablici 4. u ovom radu, usmjerene na što adekvatniju brigu i postupanje sa zatvorenicima.

Svakako je važno poduzimati preventivne aktivnosti u svrhu održavanja općeg i zdravstvenog stanja osuđenih osoba starije dobi što boljim, zbog dobrobiti pojedinaca i društva, budući da kasniji troškovi liječenja i zbrinjavanja daleko više financijski opterećuju državni proračun nego preventivne intervencije.

LITERATURA

- Aday, R. H. (1994). Golden Years Behind Bars: Special Programs and Facilities for Elderly Inmates. *Federal Probation*, 58(2), 47–54.
- Aebi, M. F. i Tiago, M. M. (2021). *Prisons and Prisoners in Europe 2020: Key Findings of the SPACE I report*. Council of Europe. Preuzeto s: https://wp.unil.ch/space/files/2021/06/210329_Key_Findings_SPACE_I_2020.pdf (6.2.2022.)

- Avieli H. (2021). A sense of purpose: Older prisoners' experiences of successful ageing behind bars. *European Journal of Criminology*, 00(0). <https://doi.org/10.1177/1477370821995142>
- Bows, H. i Westmarland, N. (2018). Older sex offenders – managing risk in the community from a policing perspective. *Policing and Society*, 28(1), 62–74. <https://doi.org/10.1080/10439463.2016.1138476>
- Cadet, N. (2019). They haven't done the course in becoming a prisoner yet': exploring the induction experiences of neo-phyte older prisoners. *Prison Service Journal*, 245, 34–43.
- Cadet, N. (2020). Institutional thoughtlessness and the needs of older probation clients. *Probation Journal*, 67(2), 118–136. <https://doi.org/10.1177/0264550520912304>
- Cadet, N. (2021). An ageing client base: How can probation deliver support for older service users? *British Journal of Community Justice*, 17(2), 119–133. <https://doi.org/10.48411/dp4y-f098>
- Department of Corrections (2020). *Thematic report: older prisoners – The lived experience of older people in New Zealand prisons*. Office of the Inspectorate, Government of New Zealand.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2020a). *Prirodno kretanje stanovništva u Hrvatskoj od 1991. do 2019*. Preuzeto s: https://www.hjz.hr > 01_STAN_2019-17092020 (11.12.2021.)
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2020b). Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2019. *Priopćenje, LVII., 7.1.3*.
- Du Toit, S., Withall, A., O'Loughlin, K., Ninaus, N., Lovarini, M., Snoyman, P., Butler, T., Forsyth, K. i Surr, C. A. (2019). Best care options for older prisoners with dementia – a scoping review. *International Psychogeriatrics*, 31(8), 1081–1097. <https://doi.org/10.1017/S1041610219000681>
- Eadie, T., Grainge, P., Jackson, J., Safe, K. i Wilkes, J. (2016). *Good Practice Guide—Working with Older Prisoners*. RECOOP.
- Ellsworth, T. i Helle, K. A. (1994). Older Offenders on Probation. *Federal Probation*, 58(4), 43–50.
- Forsyth, K., Senior, J., Stevenson, C., O'Hara, K., Hayes, A., Challis, D. i Shaw, J. (2015). They just throw you out: release planning for older prisoners. *Ageing and Society*, 35(9), 2011–2025. <https://doi.org/10.1017/S0144686X14000774>
- Grozđanić, V. i Škorić, M. (2006). Izmjene Kaznenog zakona – od znatnog ublažavanja do znatnog pooštrenja kaznenopravne represije. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 27(2), 821–848.
- Hayes, A. J., Burns, A., Turnbull, P. i Shaw, J. J. (2013). Social and custodial needs of older adults in prison. *Age and ageing*, 42(5), 589–593. <https://doi.org/10.1093/ageing/aft066>
- Her Majesty's Government (2020). *Ageing Prison Population: Government Response to the Committee's Fifth Report*. Preuzeto s: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmselect/cmjust/976/97602.html> (12.1.2022.)
- Her Majesty's Inspectorate of Prisons (2004). *No problems – old and quiet': Older prisoners in England and Wales: A thematic Review*. Department of Health.
- Hlebec, V., Srakar, A. i Majcen, B. (2019). Long-Term Care Determinants of Care Arrangements for Older People in Europe: Evidence from SHARE. *Revija za socijalnu politiku*, 26(2), 135–151. <https://doi.org/10.3935/rsp.v26i2.1604>
- Howse, K. (2003). *Growing Old in Prison: A Scoping Study on Older Prisoners*. Prison Reform Trust.

- Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2020). *Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2019. godini*. Preuzeto s: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/08/Prirodno_kretanje_2019_030920.pdf (16.1.2020.)
- Jedvaj, S., Štambuk, A. i Rusac, S. (2014). Demografsko starenje stanovništva i skrb za starije osobe u Hrvatskoj. *Socijalne teme*, 1(1), 135–154.
- Jehle, J. M. (2005). *Criminal Justice in Germany: Facts and Figures*. Federal Ministry of Justice.
- Jehle, J. M. (2015). *Criminal Justice in Germany: Facts and Figures*. Federal Ministry of Justice and Consumer Protection.
- Jehle, J. M. (2019). *Criminal Justice in Germany: Facts and Figures*. Federal Ministry of Justice and Consumer Protection.
- Justice Committee (2013). *Older prisoners. Fifth Report of Session 2013–14*. House of Commons.
- Kingston P., Le Mesurier N., Yorston G., Wardle S. i Heath L. (2011). Psychiatric morbidity in older prisoners: unrecognized and undertreated. *International Psychogeriatrics*, 23(8), 1354–1360. <https://doi.org/10.1017/S1041610211000378>
- Lewis, G. (2013). Older people in prison. *EuroVista*, 2(3), 161–167.
- Lawson, C. (2021). Subverting the prison: the incarceration of stigmatised older Japanese. *International Journal of Law in Context*, 17(3), 336–355. <https://doi.org/10.1017/S1744552321000422>
- Lee, C., Treacy, S., Haggith, A., Wickramasinghe, N. D., Cater, F., Kuhn, I. i Van Bortel, T. (2019). A systematic integrative review of programmes addressing the social care needs of older prisoners. *Health Justice*, 7(1), 2–19. <https://doi.org/10.1186/s40352-019-0090-0>
- Liem, M. i Kunst M. (2013). Is there a recognizable post-incarceration syndrome among released "lifers"? *International Journal of Law and Psychiatry*, 36, 333–337. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2013.04.012>
- Luketić, I. (2020). Starije osobe na izdržavanju kazne zatvora u Republici Hrvatskoj. U J. Petrović i G. Jovanić (ur.), *Porodica i savremeno društvo – izazovi i perspektive* (str. 533–542). Peta međunarodna naučna konferencija „Društvene devijacije“. Centar modernih znanja.
- Maloić, S. i Brkić, G. (2019). Razvoj suradnje probacijskog i zatvorskog sustava – idemo li u dobrom smjeru?. *Kriminologija i socijalna integracija*, 27(1), 100–119. <https://doi.org/10.31299/ksi.27.1.5>
- Ministarstvo pravosuđa (2011a). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2010. godinu*. Preuzeto s: <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2010-godinu> (11.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2011b). *Izvešće o radu Uprave za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima za 2010. godinu*. Preuzeto s: https://mpu.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/probacija_2010.pdf (24.1.2022.)
- Ministarstvo pravosuđa (2012). *Izvešće o radu Uprave za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima za 2011. godinu*. Preuzeto s: https://mpu.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/probacija_2011.pdf (24.1.2022.)
- Ministarstvo pravosuđa (2013a). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2011. godinu*. Preuzeto s: <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2011-godinu-b-izvjesce-o-stanju-i> (11.12.2021.)

- Ministarstvo pravosuđa (2013b). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2012. godinu*. Preuzeto s: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080524/IZVJESCE_STANJU_KAZNIONICA_2012.pdf (11.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2014a). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2013. godinu*. Preuzeto s: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080724/IZVJESCE_STANJE_KAZNIONICA_ZATVORA_2013.pdf (11.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2014b). *Izvešće o radu probacijske službe za 2012. godinu*. Preuzeto s: https://mpu.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/probacija_2012_.pdf (24.1.2022.)
- Ministarstvo pravosuđa (2014c). *Izvešće o radu probacijske službe za 2013. godinu*. Preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2013-godinu> (14.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2015a). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2014. godinu*. Preuzeto s: <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2014-godinu> (23.11.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2015b). *Izvešće o radu probacijske službe za 2014. godinu*. Preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2014-godinu> (14.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2016). *Izvešće o radu probacijske službe za 2015. godinu*. Preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2015-godinu-podnositeljica-vlada-republike-hrvatske> (14.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2017a). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015. godinu*. Preuzeto s <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2015-godinu-podnositeljica-vlada> (11.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2017b). *Izvešće o radu probacijske službe za 2016. godinu*. Preuzeto s: <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2016-godinu-podnositeljica-vlada-republike-hrvatske> (14.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2018a). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2016. godinu*. Preuzeto s <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2016-godinu-podnositeljica-vlada> (14.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2018b). *Izvešće o radu probacijske službe za 2017. godinu*. Preuzeto s: <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2017-godinu-podnositeljica-vlada-republike-hrvatske> (14.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2019). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2017. godinu*. Preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2017-godinu-podnositeljica-vlada> (15.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2020a). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu*. Preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2018-godinu-podnositeljica-vlada> (17.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2020b). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2019. godinu*. Preuzeto s: <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2019-podnositeljica-vlada> (18.12.2021.)

- Ministarstvo pravosuđa (2020c). *Izvešće o radu probacijske službe za 2018. godinu*. Preuzeto s: <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2018-godinu-podnositeljica-vlada-republike-hrvatske> (15.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa (2020d). *Izvešće o radu probacijske službe za 2019. godinu*. Preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2019-podnositeljica-vlada-republike-hrvatske> (15.12.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021a). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2020. godinu*. Preuzeto s: <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2020-podnositeljica-vlada> (23.11.2021.)
- Ministarstvo pravosuđa i uprave (2021b). *Izvešće o radu probacijske službe za 2020. godinu*. Preuzeto s: <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2020-podnositeljica-vlada-republike-hrvatske> (16.12.2021.)
- Murdoch, J. i Jiříčka, V. (2016). *Combating Ill-treatment in Prison*. Council of Europe.
- National Association of Area Agencies on Aging (2017). *Supporting America's Aging Prisoner Population: Opportunities and Challenges for Area Agencies on Aging*. Preuzeto s: [https://www.usaging.org/Files/n4a_AgingPrisoners_23Feb2017REV%20\(2\).pdf](https://www.usaging.org/Files/n4a_AgingPrisoners_23Feb2017REV%20(2).pdf) (13.12.2021.)
- O'Connell, L. (2016). Older Probationers in Ireland. *Irish Probation Journal*, 13, 249–266.
- Opitz-Welke, A., Konrad, N., Welke, J., Bennefeld-Kersten, K., Gauger, U. i Voulgaris, A. (2019). Suicide in Older Prisoners in Germany. *Frontiers in psychiatry*, 10, 1–7. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.00154>
- Penal Reform International (2021a). *Older persons in detention. A framework for preventive monitoring*. Preuzeto s: https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2021/06/PRI_DMT-Older-persons_WEB.pdf (24.12.2021.)
- Penal Reform International (2021b). *Special Focus: Prisons in Crises. Global Prison Trends 2021*. Thailand Institute of Justice.
- Probation Service (2021). *Annual Report 2020. Dublin: The Probation Service*. Preuzeto s: [http://probation.ie/EN/PB/0/A5156A70B329EB27802587210033754A/\\$File/The%20Probation%20Service%20Annual%20Report%202020.pdf](http://probation.ie/EN/PB/0/A5156A70B329EB27802587210033754A/$File/The%20Probation%20Service%20Annual%20Report%202020.pdf) (10.1.2021.)
- Pučki pravobranitelj RH (2020). *Izvešće za 2019. godinu*. Preuzeto s: https://www.ombudsman.hr/wp-content/uploads/2020/04/Izvje%C5%A1%C4%87e-pu%C4%8D-ke-pravobraniteljice-za-2019_3.pdf (26.01.2022.)
- Raffaelli, R. (2017). *Prison conditions in the Member States: Selected European standards and best practices. European Parliament Briefing*. Preuzeto s: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/583113/IPOL_BRI\(2017\)583113_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/583113/IPOL_BRI(2017)583113_EN.pdf) (29.12.2021.)
- Roksandić Vidlička, S. i Šikoronja, S. (2017). Pravna zaštita starijih osoba, osobito s duševnim smetnjama, iz hrvatske perspektive: zašto nam je potrebna konvencija UN-a o pravima starijih osoba. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 38(3), 1101–1129. <https://doi.org/10.30925/zpfsr.38.3.7>
- Shichor, D. (1988). An exploratory study of elderly probationers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 32(2), 163–174. <https://doi.org/10.1177/0306624X8803200209>

- Stevens, B. A., Shaw, R., Bewert, P., Salt, M., Alexander, R., i Gee, B. L. (2017). Systematic review of aged care interventions for older prisoners. *Australasian Journal on Ageing*, 37(1), 34–42. <https://doi.org/10.1111/ajag.12484>
- Tomek-Roksandić, S., Perko, G., Mihok, D., Puljak, A., Radašević, H., Čulig, J. i Ljubičić, M. (2005). Značenje centara za gerontologiju županijskih zavoda za javno zdravstvo i gerontoloških centara u Hrvatskoj. *Medicus*, 14(2), 177–193.
- Tucker, S., Hargreaves, C., Cattermull, M., Roberts, A., Walker, T., Shaw, J. i Challis, D. (2019). The nature and extent of prisoners' social care needs: Do older prisoners require a different service response? *Journal of Social Work*, 21(3), 310–328. <https://doi.org/10.1177/1468017319890077>
- Turković, K. i Maršavelski, A. (2012). Reforma sustava kazni u novom kaznenom zakonu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 19(2), 795–817.
- Turner, M. i Peacock, M. (2017). Palliative Care in UK Prisons: Practical and Emotional Challenges for Staff and Fellow Prisoners. *Journal of Correctional Health Care*, 23(1), 56–65. <https://doi.org/10.1177/1078345816684847>
- United Nations (2009). *Handbook on Prisoners with special needs*. United Nations Office on drugs and Crime.
- Zadro, P., Šimleša, S., Olujić, M. i Kuvač Kraljević, J. (2016). Promjene kognitivnih funkcija u odrasloj dobi. *Logopedija*, 6(2), 53–61. <https://doi.org/10.31299/log.6.2.2>
- Von Borstel, M., Burkhardt S. U. i Graebisch, C. M. (2014). *Vulnerable Groups of Inmates*. Country report – Germany. Preuzeto s: <https://www.dadinternational.org/images/VulnerableGermany.pdf> (3.2.2022.)
- Wangmo, T., Meyer, A. H., Bretschneider, W., Handtke, V., Kressig, R. W., Gravier, B., Büla C. i Elger, B. S. (2014). Ageing prisoners' disease burden: Is being old a better predictor than time served in prison? *Gerontology*, 61, 116–123.
- Wilkinson, D. i Caulfield, I. (2020). A systematic review of the characteristics and needs of older prisoners. *Journal of Criminal Psychology*, 10(4), 253–276. <https://doi.org/10.1108/JCP-06-2020-0023>
- Wyse, J. (2018). Older men's social integration after prison. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(8), 2153–2173. <https://doi.org/10.1177/0306624X16683210>
- World Health Organization-WHO (2020). *Decade of Healthy Ageing 2020. – 2030.: Plan of Action*. Preuzeto s: <https://www.who.int/publications/m/item/decade-of-healthy-ageing-plan-of-action> (13.1.2022.)

IMPLICATIONS FOR CRIMINAL SANCTION ENFORCEMENT SYSTEMS DUE TO THE AGING PHENOMENON OF THE PRISON AND PROBATION POPULATION

Snježana Maloić

Ministry of Justice and Public Administration
Directorate for the Prison System and Probation

ABSTRACT

The average life expectancy of people is increasing; hence the world's population is also growing older. The Croatian nation is among the oldest in Europe, with demographic projections suggesting that on the average, the population will continue aging. Simultaneously, with the aging of the general population, the phenomenon of an increase in the number of elderly people serving criminal sanctions is also present at the global level. This raises the question of the implications of this phenomenon for the systems designated for the execution of sanctions, but also of the efficiency with which these systems respond to this penological phenomenon. The main goal of this paper is to consider and explain the importance of the increased average age phenomenon of the prison and probation population for the systems which execute criminal sanctions. Therefore, the paper analyzes the characteristics and needs of elderly prisoners and probationers, the growing phenomenon of the aging prison and probation population, and the implications of this for the criminal justice system, while finally offering some key recommendations for the Croatian system. The paper also aims to stimulate scientific and professional interest on this issue in Croatia.

Keywords: prisoner, imprisonment, old age, probation